

KÜLPOLITIKA ÉS TÁRSADALOM.

MINDEN modern politikának az egyes országok társadalmának felfogásain kell alapulnia. Eredményes kormányzás manapság el sem képzelhető másként, mint a kormányzottak és a kormányzók bizonyos eszmei közössége alapján. Aki a nagy kérdésekben nem gondolkodik úgy, mint a nép, amelyet kormányoznia kell, az termékedzen talajra veti el a magot és hiába várja, hogy az ki is keljen. Ez a tétel úgy a belpolitikai, mint pedig a külpolitikai kérdésekre nézve egyaránt áll. A belső politikában a kormány és a társadalom közötti eszmei közösség szükségessége nem is szorul bővebb indokolásra. Hisz a mai kor demokratikus intézményeinek kivétel nélkül az a célja, hogy a nép között uralkodó eszméknek a gyakorlati politikában való megvalósulását előmozdítsák. A modern államférfiaknak nincs is más szerepük, mint hogy egyfelől a társadalom felfogásait befolyásolják és megfelelő érveléssel az általuk kívánatosnak tartott irányba tereljék, másfelől pedig az így kialakult közvéleményt érvényre is emeljék. Ez a szoros eszmei közösség a kormányzók és kormányzottak között, amely nélkülözhetetlen a belpolitikában, kétségtelenül fontos a külpolitikában is. Eredményes külpolitikát sem lehet folytatni másként, mint a közvélemény teljes támogatása mellett. De van egy lényeges különbség a belpolitikai és a külpolitikai kérdések között. Belpolitikai tekintetben minden nemzet a maga ura és mások akaratának nincsen alávetve, külpolitikai tekintetben ellenben minden nemzet csak egyike ama számtalan tényezőnek, amelyeknek akaratától, elhatározásaitól, mozgulataitól a viszonyok kialakulása függ. Belpolitikai tekintetben a népek megvalósíthatják mindazt, amit megvalósítani akarnak, külpolitikai téren azonban, ahol elhatározásaik mások ellentétes elhatározásaiba ütközhetnek, csakis azt valósíthatjuk meg, amit megvalósítani tudnak. Ebből önként adódik, hogy belpolitikai tekintetben szabadabb folyást lehet engedni a közvélemény kívánságainak, mert hisz abból, hogy ezek észszerűdének, a legkritikább esetekben következik be helyrehozhatatlan baj és egy esetleges helytelen törvénykezési intézkedést más, megfelelőbb törvényhozási intézkedéssel több-kevesebb nehézséggel mindig meg lehet változtatni, míg külpolitikai tekintetben a nemzeti akarat korlátlan megnyilatkozása, ha olyan irányba téved, amely—bár talán magában véve helyes is,— a nemzet erőviszonyaival nem áll összhangban, súlyos bonyodalmakat idézhet elő, s a nemzet legmagasabb érdekeit, esetleg létét és függetlenségét is veszélyeztetheti.

A kérdés most már az, hogy miként érhető el a külpolitika terén a kormány és a társadalom között az az eszmei közösség, amely a politika eredményes folytatásának egyik fontos előfeltétele. A külpolitika főtendenciáira nézve ez az összhang rendszerint magától adódik. Franciaországban az 1870/71-i háború és a világháború közötti időben minden politikai pártprogram mögött ott lappangott a 'revans', azaz Elzász-Lotharingia visszaszerzésének gondolata. A világháború után éppen úgy domináló tendenciává vált Franciaországban a békeszerződésekben megállapított helyzet megrögzítése és megkövesítése. Az olyan kormány, amely ezeknek az alaptendenciáknak nyíltan ellenszegült volna, sohasem volt ott elképzelhető és ma sem lehetséges. Az orosz terjeszkedési törekvéseket teljes mértékben támogatta mindig az orosz társadalom, kapcsolatban a különböző orosz kormányokkal. Angliában egyenesen példás a kormányoknak és a társadalomnak együttműködése, kivált kritikus időkben, amikor az angol ember országa érdekét minden esetleges nézetkülönbség fölé helyezi. „Right or wrong — it is my country“ (Mindegy, hogy valami helyes-e vagy helytelen, — én országom érdekét szolgálom), — oly angol közmondás, amely alapján nehéz helyzetekben az egész közvélemény igazodik és egy táborba terelődik. Magyarországon sem volna ma elképzelhető olyan kormány, amely arra az álláspontra helyezkednék, hogy a trianoni szerződés revízióját akkor sem kívánná, ha arra lehetőség nyílna. De a külpolitika alaptendenciájára vonatkozó eszmei közösség egymagában véve még nem elegendő. A külpolitikában egy és ugyanazt a célt igen különböző, egymástól eltérő, sőt esetleg egymással ellentétes különböző utakon lehet megközelíteni, éppen úgy, mint ahogyan valamely hegycsúcsra is különböző utak vezethetnek. Elméletileg sohasem lehet teljes biztonsággal előre megállapítani, hogy melyik út a legkönnyebb, a leggyorsabb, a legkevesebb veszedelemmel járó. De egészen bizonyos, hogy a célt csakis úgy lehet elérni, ha az egyszer megkezdett úton kitartunk. Bármily nehéz legyen is ez az út, bármennyi csalódást hozzon is részünkre, még mindig jobb rajta megmaradni, mint folyton visszatérni, folyton új utakkal kísérletezni és az első nehézségeknél ismét visszafordulni, mert így a hegy csúcsára sohasem jutunk el. Descartes szerint: bármily irányban indul el valaki, hogy egy sűrű erdőből kijusson,—bizonyára ki fog jutni belőle, ha folyton ugyanabban az irányban megy előre, de egész biztosan el fog tévedni és körben fog mozogni, ha folyton változtatja irányát. Már pedig a követett irány állandóságát semmi sem veszélyezteti jobban, mint a kellően meg nem állapodott, pillanatnyi benyomások uralma alatt álló, folyton változó és a kormány kontrollja alól kibúvó társadalmi tényezők folytonos ingadozása. A külpolitika vezetői és a társadalom között tehát nemcsak a végcélokra nézve kell bizonyos eszmei közösségnek fennállnia, hanem az útirány tekintetében is, amelyet a célok elérése érdekében követni kell.

A külpolitikai problémák szerfeletti bonyolultsága folytán ezen a téren még inkább, mint belpolitikai téren, a kormányzóktól, nem pedig a kormányzottaktól kell várni a követendő út megjelölését. A társadalom egyes tagjai, — még ha a külpolitikai kérdésekben elmélyedni

igyekeznék is — aligha fognak, még kivételes esetekben is, azokkal az információkkal rendelkezni, amelyek nélkül a külpolitikában célhoz jutni nem lehet. Lehetnek még oly szorgalmas újságolvasók, igyekezhetnek még annyira, az újságokból szerzett tájékozottságukat történeti tanulmányokkal, külföldi parlamentek, újságok és folyóiratokban lezajló politikai vitáknak figyelemmel kísérésével kimélyíteni, — valami mindig hiányozni fog az ő informáltságukból: azoknak a bizalmas beszélgetéseknek ismerete, amelyeket saját külügyi szervezetünk egyes tagjai a külföldi államok mérvadó tényezőivel a mi saját külön problémáinkra nézve folytatnak. Az intenciók, az egyelőre még nyilvánosságra nem hozható szándékok és tendenciák ismerete nélkül külpolitikai kérdésekben véleményt nyilvánítani, mindig oly veszedelmekkel jár, mintha valaki egy elsötétített szobában akar eligazodni: a legjobb szándék mellett is ki van téve annak, hogy ledönt egy-egy értékes porcellánvázát, vagy pedig bezúzza saját fejét. Ezért, — ha ez talán demokratikus gondolkozású emberek részére bizonyos önmegtágadással jár is, — a külpolitikában a kormányt nemcsak a végcélok, hanem az e célok megvalósítására kiválasztott eszközök alkalmazásában is támogatni kell. Támogatni kell még esetleges saját aggályoknak a nyilvánosság előtt való elnyomásával is, ha ezeknek az aggályoknak megnyilvánulása azzal a veszéllyel járna, hogy a nemzet közvéleménye lényeges külpolitikai kérdésekben kifelé megoszlottnak tűnnék fel. Ezt el kell kerülni, mert a diplomáciában a sikert semmi sem veszélyeztetheti jobban, mintha az ellenfélben az a felfogás keletkezik, hogy azt, amit az egyik párt megtagad tőle, egy másik pártnak hatalomra jutásával elérheti; hogy azt, amire a normális hivatalos tárgyalásokban hiába törekszik, valami irreguláris, nem hivatalos úton biztosíthatni fogja a maga részére. Az ilyen meghasonlás a külpolitikai kérdésekre vonatkozóan — Bismarck mondása szerint — a veszedelmességnek ugyanabba a kategóriájába tartozik, mintha egy háborúban különböző csapatok ellentétes operációs tervek szerint járnának el.

Az a körülmény, hogy külpolitikai kérdések terén az egyesek magánvéleménye, kritikája, kezdeményezése szükségképpen szűkebb területre szorítkozik, mint a belpolitikában, természetesen nem változtat azon, hogy külpolitikai téren is elő kell mozdítani azt a bizonyos eszmei közösséget a kormányzók és a kormányzottak között, amely az eredményes politikának egyik legfőbb előfeltétele. Ez eszmei közösség megteremtéséhez mindenekelőtt szükséges a társadalomnak olyan irányú nevelése, hogy a külpolitikai kérdések megítélésére meg legyen a megfelelő látóhatára, tájékozottsága, ítélőképessége. Arról szoktunk panaszkodni, hogy kivált a mi magyar társadalmunk kevésbé járatos a külpolitikai kérdések megítélésében, mert a kiegyezési időszakban ezek a kérdések inkább csak a delegációkat foglalkoztatták és ezért az általános érdeklődésnek mintegy háttérbe kerültek. Ebben van is valami igazság. De más országokban is, ahol ez a helyzet nem áll fenn, igen jelentékeny erőfeszítést látunk a társadalom intenzívebb külpolitikai nevelése érdekében. Az Egyesült-Államok majdnem minden nagyobb kulturális gócpontjában Külpolitikai Társaságok alakultak, — nagyobbára a világháború után, — amelyek igyekeznek nemcsak arra, hogy a

közönségnek a külpolitikai kérdések iránti érdeklődését felkeltsék, hanem arra is, hogy az ilyen kérdések elbírálására való képességet fokozzák. Ugyanezt a törekvést, amelyhez hasonlókat Angliában is látunk, a folyóiratoknak egész sora is szolgálja. Németországban „Külpolitikai Intézetek“ vannak alakulóban, amelyek német rendszerességgel és alaposággal teszik az egyes kérdéseket kutatás tárgyává. Franciaországban a kérdéseknek megvan a maguk főiskolai szervezete. Több német és olasz egyetem rendszeresen felvette a maga tananyagába a külpolitikai kérdéseknek tárgyalását, amely a legcélszerűbben a nemzetközi jog keretén belül, a világháborút befejező és az azóta létrejött nemzetközi szerződések ismertetése kapcsán vihető keresztül. Nálunk ezekben a vonatkozásokban szintén láttunk eredményes kezdeményezést, kivált a Magyar Külügyi Társaság létesítésével, amely úgy magában véve, mint az általa fenntartott szemináriumban, sikerrel igyekszik a külpolitikai ismereteket terjeszteni és elmélyíteni és az irántuk való érdeklődést fokozni. Ám azért marad e téren még sok tennivaló. Kivált a külpolitikai közvéleménynek a kormány által való intenzívebb vezetése és irányítása terén, amely a kormány és társadalom közötti eszmei közösség elérésére elengedhetetlenül szükséges, még elég sok hézag mutatkozik. Sok sajnálatos lapszus, amely társadalmunk egyes faktorainak külpolitikai megnyilatkozásaiban olykor-olykor megeshet, nem rosszakaratra, hanem a kellő tájékozottság hiányára vezethető vissza. Meg kell ugyan vallanom, hogy azok a tapasztalatok, amelyekre néhány évvel ezelőtt rövid külügyminiszteri működésemben a közvélemény külpolitikai irányítása iránt folyamatba tett ismételt kísérleteim során jutottam, meglehetősen elkedvedenítőek voltak, bár a kellő jóakarattal kétségkívül egyik oldalon sem hiányzott. De ezekben a törekvésekben nem szabad azért ellankadni. A társadalom külpolitikai tájékozottságának emelésével, az egyes külpolitikai kérdések helyes világlátásba helyezésével, a tények ismeretének elterjedésével kell eljutnunk oda, ahova eljutni akarunk, — egy olyan állapothoz, amelyben társadalmunk külpolitikai téren nem fog légvárak után szaladni és nem fog jelszavak után igazodni, hanem látni fogja a dolgok reális valóját. A törekvés arra, hogy társadalmunk a külpolitikai érettség e fokára eljusson, kemény munka, akárcsak valamely őserdő kiirtása és felszántása — de az egyedén mód arra, hogy a végén aratáshoz jussunk.

Mindebből természetesen nem szabad azt következtetni, hogy külpolitikai kérdésekben a kritikának egyáltalában nem volna helye. Csak a kritika mikéntjében kell, ahányszor külpolitikai kérdésekről van szó, fokozott tapintatot és óvatosságot mutatni. Elméletileg ennek a kritikának határait megvonni alig lehet. Ezek a határok eltolódnak a szerint, hogy valaki milyen helyen akarja a kritikát gyakorolni. A parlament valamely házában zárt ajtó mögött tárgyaló külügyi bizottságában szabadabb lehet a kritika, mint népgyűlési szónoklatokban vagy a sajtóban, viszont még ez utóbbi megnyilatkozásoknál szükséges óvatosság és önmegtartóztatás sem lesz mindig elégséges oly esetekben, amikor valaki a külföldi közvélemény valamelyik tényezőjével áll szemben. Általános elv csak ez lehet: a kritikának sohasem szabad kifelé azt a látszatot keltenie, mintha az életbevágó külpolitikai kérdések

megítélésében a nemzet nem volna teljesen egységes. Ha mégis ellentétek merülnének fel, ezeket mielőbb végérvényesen el kell intézni, de hiba volna, ha ezeket a pártok programjukban rögzítenék meg, ahol azokat évekig, sőt évtizedekig magukkal cipelik. Ismételten előfordult, hogy az egyes német pártok között kardinális külpolitikai kérdésekben mélyreható ellentétek merültek fel. A jobboldali pártok elleneztek a versailles-i béke aláírását, azután a locarnói egyezmény elfogadását és végül Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépését. Ezekről a kérdésekről igen beható viták folytak, amíg a német parlament elhatározásra jutott. De mihelyt ez az elhatározás megvolt, annak ellenzői is részben kifejezetten, részben hallgatólagosan mindig az új alapra álltak és megszüntették a vitát. Ma nagyjában az a helyzet áll fenn Németországban, hogy a locarnói egyezménynek, mint a német külpolitika jelenlegi alapjának fejlesztésében, kivált Franciaországgal szemben való nagyobb engedékenység formájában, a jobboldali pártok állásfoglalása inkább késleltető hat, míg a baloldali pártok magatartása e tekintetben inkább cselekvésre ösztönöz. Az annak idején elvi jelentőségű nézeteltérések ilyformán most árnyalati különbségekké változtak és a kritika a külpolitikai kérdések terén ezekre az árnyalatokra szorítkozik. Hogy azután minden kritika csakis akkor jogosult, ha az nem pusztán negatív, azaz nemcsak a tett intézkedések általános lebecsülésében áll, hanem pozitív tartalommal is bír és megjelöli az esetleges hibák kijavításának vagy elkerülésének pozitív módozatait is, az magától értetődik és nemcsak a külpolitikai kritikára, hanem minden politikai kritikára egyaránt áll. Igazán pozitívvá azonban a kritika csak akkor válik, ha a követendő út kijelölése nemcsak jelszavak odavetésében áll, hanem a viszonyoknak és a nemzetközi jogi helyzetnek alapos ismeretén alapszik, tehát nem jegecesedik ki olyan követelmények felállításában, amelyek az adott tényleges és jogi helyzetben kellő jogalap hiányában egyáltalán nem vihethők keresztül.

Ha a külpolitikai kérdésekben megvan az érintkezés a kormány és a társadalom között, akkor a társadalom külpolitikai megnyilatkozásai sok vonatkozásban hasznosan egészíthetik ki a kormány tevékenységét. A külpolitikának vannak olyan területei, amelyeket nemhivatalos körök több eredménnyel művelhetnek, mint a hivatalos apparátus. De az így külpolitikai kérdésekkel foglalkozó társadalomnak tudnia is kell, hogy csak kiegészítő munkát végez. Nem szabad azt gondolnia, hogy a munka ama része, amelyet magára vállalt, az egyedüli helyes és az egyedüli fontos, és hogy mindaz, amit a külpolitika hivatalos vezetői tesznek, hibás és helytelen vagy jelentőség nélkül való. Aki az ilyen külpolitikai kérdésekre vonatkozó társadalmi mozgalmakban résztvesz, könnyen jut kísértésbe, hogy e mozgalmak jelentőségét és értékét túlbecsülje és azt a kormányapparátust, amely non áll kifejezetten e mozgalmak szolgálatába, úgy ítélje meg, mint amelyik nem áll hivatása magaslatán. Holott helyes értelmezés mellett tudnia kellene, hogy itt a nemzeti munkamegosztás bizonyos neméről van szó, amely egyenesen azért szükséges, hogy a hivatalos körök távol tarthassák magukat az olyan mozgalmaktól, amelyekben való részvételük az országra káros lehet.

A külpolitikai tevékenység lényegével függ össze, hogy abban inkább a kormányok, nem pedig a társadalmak gyakorolják a döntő befolyást. A külpolitika, Anatole France egy találó meghatározása szerint, egyfelől merészséget, másfelől óvatosságot kíván meg, e két ellentétes tulajdonság helyes vegyülete pedig mindig inkább lesz megtalálható egyénekből, mint a tömegekben. Francé szerint annak, aki a külpolitikát irányítja, tudnia kell mérni és számítani. Nem szabad bezárkózni egy eleve megkoncipiált terv szűk keretei közé. Meg kell hajolnia a körülmények előtt. Vezetetnie kell magát a körülmények által. Hasznot kell húznia a legkisebb alkalmakból és a legnagyobb eseményekből egyaránt. Nem szabad vállalkoznia, csak lehető dolgokra, de minden lehető dolgot meg kell csinálnia. Ha ezek a külpolitika vezetőinek feladatai, akkor magától értetődik, hogy az ilyen nagyfokú alkalmazkodást megkívánó működésben a társadalom, amelyben a gyorsan változó viszonyok felismerése természetszerűen csak lassan és nehézkesen terjed el, vezetőszeret nem vihet. A társadalom nem más, mint nyolc millió porszem, amely erővé csakis akkor lesz, ha valaki vezeti és ha valaki által vezeteti magát. A franciák erényének mondják azt az irigylendő tulajdonságukat, hogy bizonyos órákban csakis franciául éreznek. Talán mi is dicsekedhetünk azzal, hogy komoly órákban csupán csak magyarul érzünk. De ez nem elégséges, az is szükséges, hogy magyarul egységesen érezzünk, beszéljünk és cselekedjünk és ezért gondosan kell ügyelni arra, hogy a kormány és a társadalom között külpolitikai kérdésekben ék ne verődjék.

GRATZ GUSZTÁV.